

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/5 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент,

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Ulashova Sevinch Ulash qizi</i> CHIG'ATOY ULUSI BOSHQARUVI TARIXIDAN	8-13
<i>Gulmatov Umarali Xabibulla o'g'li</i> "XITOIY-O'ZBEKISTON-QIRG'IZISTON" TRANSPORT YO'LAGI TASHKIL ETILISHIDA O'ZBEKISTON ISHTIROKINING TARIXIY AHAMIYATI	14-18
<i>Dexkanov Narimon Burxonjonovich</i> ISMOIL SOMONIYNING BOSHQARUV TIZIMI VA QO'SHIN ISLOHOTI	19-22
<i>Saparbayerova Aziza Asror qizi</i> SURXONDARYO HUDUDINING BRONZA DAVRI MANZILGOHLARIDAN ANIQLANGAN ZARGARLIK BUYUMLARI TIPOLOGIYASI	23-28

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Muradullayeva Nafisa Dilmurad qizi</i> XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYALARI TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	29-34
<i>Utkirov Anvar Utkirovich</i> KORXONALAR IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DIVERGENTSIYANI TIZIMLI TASHKIL ETISH TENDENSIYALARI	35-44

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Madraximov Jahongir Botirjon o'g'li</i> GLOBALLASHUV JARAYONLARINING YOSHLAR MA'NAVIY HAYOTIGA TA'SIRINING ASOSIY YO'NALISHLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI	45-52
<i>Rahmonova Feruza Bahromjon qizi</i> XOTIN-QIZLAR BANDLIGINI TA'MINLASH – TAZYIQ VA ZO'RAVONLIKLARDAN ASRASHNING SAMARALI YO'LI SIFATIDA	53-58
<i>Aripova Zulfiyaxon Salijanovna</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA FALSAFIY FANLARNI O'QITISHNING DOLZARB MASALALARI	59-64

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Nishonova Xurshida Yusufjanovna</i> SHE'RIYATDA OBRAZ MUAMMOSI	65-73
<i>Hikmatova Nigina Akmalovna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA AGORONIMLARNING ONOMASTIK KATEGORIYA SIFATIDAGI MILLIY-LISONIY BELGILARI	74-79
<i>Sultanova Xurshida Uktamjanovna</i> PUBLITSISTIK USLUB VA UNING TADQIQI (XURSHID DAVRON IJODI MISOLIDA)	80-86

<i>Asqarova Dilbarxon Asqarjon qizi</i> XRONOLOGIYA VA IJOD: INGLIZ VA O'ZBEK MA'RIFIY DRAMALARINI QIYOSIY O'RGANISH	87-91
--	-------

<i>Sodiqova Baxtigul Ibodullayevna, Mahmudova Nargiza Alimovna</i> J. FAULZNING "KOLLEKSIONER" ROMANIDA RIVOYAT USULLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	92-96
---	-------

<i>Miraxmedova Zilola Erkinovna</i> EVFEMIYA TIL FENOMENI. EVFEMIZMNI O'RGANISH TARIXI	97-101
---	--------

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Абдуолимов Уринбой Худобердиевич</i> ЎЗБЕКИСТОН ВА ТУРКИЯ ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ ВА УНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ: ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ	102-110
--	---------

<i>Алишаев Собир Турсунбоевич</i> СУД ҲУҚМИНИ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНИДА СУД МАЖЛИСИ БАЁННОМАСИНИНГ ПРОЦЕССУАЛ ВА ИСБОТЛОВЧИ ФУНКЦИЯЛАРИ	111-119
---	---------

<i>Muhammadiyev Bahromjon Qodirjon o'g'li</i> OTALIKNI FAKTINI BELGILASH ISHI (BOTIR QODIROV VA JO'RAYEVLAR OILASI MISOLIDA)	120-124
--	---------

<i>Maxmudova Hurmatxon Muxtorovna</i> KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING DOLZARB MASALALARI TAHLILI: QONUNCHILIK VA AMALIYOT	125-135
--	---------

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Rashidova Oynisa Xusniddin qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH	136-140
--	---------

<i>Bakiyeva Xayotxon Abduganiyevna, Ergasheva Roziya Bahodir qizi</i> DARSLARDA ZAMONAVIY TA'LIM USULLARIDAN FOYDALANISH	141-146
---	---------

<i>Ганнаров Захид Ганнарович</i> ИССЛЕДОВАНИЕ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ СИНХРОНИЗАЦИИ ДВИЖЕНИЙ В СИНХРОННОМ ПЛАВАНИИ	147-153
---	---------

<i>Qurbonova Dilafruz Toshturdiyevna</i> TALABA-QIZLARGA TEMURIY MALIKALAR MA'NAVIY MEROSI ASOSIDA MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNI O'RGATISHNING ZAMONAVIY USULI	154-159
---	---------

10.00.00-FILOLOGIYA FANLARI – PHILOLOGICAL SCIENCES

Received: 10 July 2024
Accepted: 15 July 2024
Published: 25 July 2024

Article / Original Paper

THE PROBLEM OF IMAGE IN POETICS

Nishonova Kurshida Yusufjanovna

Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. Institute of Uzbek language, literature and folklore, doctoral candidate
khurshidanishonova@gmail.com

Abstract. This article talks about the place and theoretical issues of the poetic image in the art of speech. In this regard, the importance and relevance of the topic raised in this article is important.

Keywords. The nature of the poetic image, the relationship between the subject and the idea, social consciousness, diversity of opinions, evaluation criteria.

SHE'RIYATDA OBRAZ MUAMMOSI

Nishonova Xurshida Yusufjanovna

O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi. O'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti, tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada poetik obrazning so'z san'atidagi o'rni va nazariy masalalari haqida so'z boradi. Shu munosabat bilan ushbu maqolada ko'tarilgan mavzuning ahamiyati va dolzarbligi muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar. Poetik obraz tabiati, mavzu va g'oya munosabati, ijtimoiy ong, fikrlar xilma-xilligi, baholash mezonlari.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI5Y2024N10>

Kirish. *“Badiiy adabiyotda ijodkor maqsadi, xohish istagini namoyon qiluvchi obrazlar uning poetik obrazi”[8.36-37]ni belgilaydi. Obraz va uning tabiati adabiyotning kamoloti, yozuvchining mahorati darajasini belgilovchi bosh omildir. Bu ijodkorning adabiyotda o'z badiiy, falsafiy g'oyalari tizimini yaratishi demakdir. Adabiyot paydo bo'lganidan beri muallif aytmoqchi bo'lgan fikr so'z, obraz, g'oya sifatida voqelangan va bu hodisa qonuniyatga aylangan. Ijodkor obraz vositasida borliqni angelaydi, “o'zi anglagan mohiyatni va o'zining anglayanotgan narsaga hissiy munosabatini ifodalaydi. Shu ma'noda obraz adabiyot va san'atning fikrlash shakli, usuli sanaladi”[37.14]. Voqelikni san'at va adabiyotda obrazlar vositasida aks ettirish haqidagi qarashlar Aristotel zamonidan buyon mavjud bo'lsa-da, asosan, XIX asrning 1-yarmiga kelib Hegel nazariyasiga ko'ra san'atning maqsadi erkinlikning haqiqiy harakteri, hissiy ifodasini topadigan go'zal obraz yaratish muammosi qo'yildi[37.17]. Turli fan*

sohalari vakillari, adabiyotshunoslar, tilshunoslar, san'atshunoslar "obraz" istilohining ma'lum qirralariga munosabat bildirganlar. Bir qaraganda obraz deganda ko'z oldimizda san'at va adabiyotda hayotni o'ziga xos badiiy shaklda aks ettirgan manzara va karakterlar jonlanadi. Ammo obrazni tadqiq etishga qaratilgan izlanishlar hali oxiriga yetgan emas. Obraz va uning tabiati, xususiyatlari, ijtimoiy, lisoniy, badiiy, psixologik jihatlari bilan bog'liq so'nggi fikr aytilgan emas.

Adabiyotlar tahlili. Adabiyotshunoslikda poetik obraz muammosiga olimlar o'tgan Yunon-grek tamadduni zamonlaridan boshlab o'z qarashlarini bildirishgan. Ushbu izlanishlar asosan obrazning kelib chiqishi va ifoda usullariga bag'ishlangan bo'lib, yunon faylasufi Aristotel, sharq mutagakirlari Abu Nasr Farobiy, Ibn Sino, nemis olimi Gegel, jadid mutafakkirlari Fitrat, Cho'lponlar tomonidan tadqiqotlar olib borilgan. Xususan, Rus adabiyotshunos olimi Y.Y.Bertels Alisher Navoiy ijodini o'rganar ekan, allomaning "Saddi Iskandariy" dostoni to'g'risida: "Navoiy bu asardan ko'zda tutgan maqsadi – komil podsho obrazi bo'lib, Iskandar zamonasining hukmdorlariga ibrat bo'lishi lozim edi"[6.408], deydi. Aytish kerakki, obrazga obyektiv baho berib bo'lmaydi. Negaki, har bir ijokor alohida fenomen bo'lgani kabi, u yaratgan obrazlarni baholovchi mezonlar ham alohida bo'lishi kerak. Nemis faylasufi I.Kant shu nuqtai nazardan obrazga subyektiv yondashishni tavsiya qiladi. Ko'rinadiki, obraz ma'lum bir vaziyat, davr taqazosi bilan yuzaga keladi.

Obraz uyg'onish Ovro'posi vakillari A.T.Baumgarten, G.V.G.Gegel, I.Kant tomonidan tadqiq etilgan. Keyinchalik V.G.Belinskiy, N.A.Dobrolyubovlar hayot haqiqati bilan aynan, degan qarashni inkor qilib, muallif orzu qilgan va anglagan hayot sifatida ko'rsatilgan. Abdurauf Fitrat esa san'atni qayta yaratish vositasi ekanini ko'rsatib beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada adabiyotshunoslikning azaliy muammolaridan biri poetik obrazning tabiatiga xos jihatlar muhokama qilinadi. Uning kelib chiqishi va XX asrning so'nggi choragida voqelanishiga oid jihatlar tavsiflanadi.

O'zbekistonda adabiyotshunoslikda Sharq va G'arb adabiyotiga xos obrazlar mezonlari tahlili qilindi va solishtirildi. Oliy ta'limda poetik obrazga yondashuv me'yorlari nazariyasi tahlillar yordamida asoslandi.

Tahlillar va natijalar. Obrazning poetik, epik va dramatik xususiyatlarini inobatga olib uning xususiy, milliy va umuminsoniy xarakteri borligini ko'rish mumkin. Adabiyot, san'at va badiiy ijod jarayonini tekshirgan olimlar asar syujeti, arxitektonikasi, badiiy tili, strukturasi haqida qimmatli fikrlarni aytishgan. Lirik, epik va dramatik turga mansub asarlarda xilma-xil tasavvur, hukm-xulosalar bir nuqtada, ijodkor nazarda tutgan maqsad atrofida birlashib, mohiyatan barqarorlashadi. So'z va badiiy ijod jarayonidagi bu hodisa adabiyotshunoslikdagi "obraz" istilohi bilan tushuntiriladi. Shu o'rinda bir savol tug'iladi "obraz o'zi nima?" Adabiyotda hayotning hamma unsurlari (inson, narsa, buyum, hayvon, hodisa, predmet, o'simlik, ko'chma ma'nodagi so'zlar, iboralar, leksik resurslar, ifoda, tasvir vositalari, mubolag'a, kichraytirish, o'xshatish, omonim, sinonim, antonim, anafora, epifora, asindenton va shular) kirar ekan, kirganda ham san'atkor ongi va qalbida jilolanib, boyib, kattalaib, eng muhimi, insonlashib va bir butunlik kasb etib muhrlanar ekan ularning barchasinini obraz deb yuritish qonuniyatdir[14.241].

Adabiyotshunoslik va san'atshunoslikka oid lug'atlarda ta'rif berilishicha, "obraz" *birovning tasavvurida yoki fikrida vujudga keladigan kimningdir yoki biror narsaning jonli, vizual tasviridir, tasavvuridir*[41]. «Tasavvur - bu bizning ichimizda yashaydigan oqim, lekin ijodkor

bu oqimni o'z menidan tashqariga chiqarishni, boshqalar bilan ulashishni istaydi. Bu nutq, san'at, musiqa, rasm, teatr kabi vositalar orqali namoyon bo'ladi. Ijodkor o'zining anglovlarini qay tariqa ifodalashidan qat'iy nazar biz ularni obrazlar vositasida tushunamiz. Obraz faqat adabiyotga taalluqli tushuncha bo'lmay, ijtimoiy-gumanitar fanlar, san'atshunoslik fanlarini ham qamrab oladi. Tomashevskiy B. V. "Теория литературы. Поэтика" asarida keltirishicha, badiiy adabiyot, xususan poeziya atrofdagi olamni obraz va timsollar yordamida idrok etish usulidir. Falsafada obyektiv voqelik hodisalarni ong bilan idrok etish shakli, tashqi olam obyektlarini va hodisalarini ong bilan takrorlash, sifatida qaraladi. Bizning atrofimizdagi dunyo haqidagi aqliy tasvirlar ongimizda aks etadi, uzluksiz harakat va o'zgarishda bo'ladi. Muayyan individual hodisa qiyofasida voqelikni umumlashgan badiiy idrok etish rassomlarda tasvir, naqqoshlarda chizmalar, bastakorlarda ohang, shoirlarda so'z orqali voqelanadi. Dyemak, shoirning ishi jonli obrazlar yaratish va obrazda gapirish. *Badiiy adabiyotda obraz yaratuvchi asosiy va yagona vosita so'zdir*[41.13]. *Obraz estetika kategoriyasi sifatida hayotni san'at orqali o'zlashtirish vositasi va shakli*[41] hamdir. Demak, har qanday san'at asari ma'jorda ifodalanadi. Negaki, ijodkor o'zi anglagan olam va odam haqidagi tushunchalarini aynan tasvirlamay, poetik obraz va obrazli fikrlash yo'li bilan ifodalaydi.

Poetik obrazlar ma'lum ijodkorlar tomonidan ishlanib, qiyomiga yetkazilsa ham muayyan adabiy muhit doirasida shakllanib, mukammallik kasb etadi va ma'lum vaqt oralig'ida an'anaga aylana boradi[36.182].

Obraz hayotni aks ettirish shakli bo'lib, dunyoning umumlashtirilgan tasvirini ifodalaydi. San'at hayotni shartli, majoziy tarzda qayta yaratadi va unga faqat tasavvur orqali yuzlanish mumkin. "Barcha mumkin bo'lgan iboralar, - deydi La Bryuyer - bizning fikrimizni ifodalash uchun mo'ljallangan, faqat bitta haqiqiy ibora bor. Siz uni har doim ham nutqda yoki yozma ravishda topa olmaysiz. Shunga qaramay, u mavjud va bo'lmagan hamma narsa mavjud. U zaif va yomon va uni tushunishni istagan yuksak aqli odamni qoniqtirmaydi"[42]. Ana shu "tushunilish" istagida shoir ong bilan, fikr esa obraz bilan birlashadi. *Obraz she'riyatning eng muhim elementi, ehtimol hech narsa bilan tahdid qilmaydigan yagona narsadir. Shu bilan birga she'riyatning qon tomiridir*[43].

Adabiyotshunos Yan Parandovskiy "Obraz she'riyatning eng zarur elementi, balki hech narsa – na zamon, na she'riy moda tahdid solmaydigan yagona narsa"[44] - sifatida ta'riflaydi. Oqim va yo'nalishlar, mavzu va syujetlar o'zgaradi, motiv va kayfiyat, yangi so'z va iboralar paydo bo'ladi, lekin obraz doimo qoladi. U metaforada, qiyoslashda, bir qatorda yashashi mumkin. Faqat mavhum tushunchalarda yashaydigan she'rni tasavvur qilib bo'lmaydi, obraz aniqlikni, shartlilikni, ramziylikni talab qiladi. poetik obraz vizualdir, bo'yoq bilan bo'yalgan haqiqiy tasvir kabi, lekin she'riy obrazning yagona material so'z bo'lib, u ishlatilgan so'zlarning kuchi, aniqligi, ifodaliligi, go'zalligiga bog'liq.

Poetik obrazni tirik organizmga qiyoslash mumkin. Ba'zan shunday organlar borki, ular zararlanganda, olib tashlash mumkin. Ular, qo'l, oyoq, buyrak, ko'z va h.k., ammo inson tanasidagi ayrim a'zolar zararlanganda ularni olib tashlash o'limga olib keladi; miya, yurak, o'pka kabi. Shu qoida obrazga ham tegishli bo'lib, unda biror narsani tuzatish mumkin, lekin hammasini ham tuzatib, o'zgartirib bo'lmaydi, chunki bu butun tasvirning o'limiga olib kelishi mumkin.

Poetik obraz cheksizlikdir. Buni odamlarning san'at asariga kundalik munosabatida ko'rish mumkin. Obraz – uni yaratgan shoir yoki yozuvchining aqliy sa'y-harakatlari mevasi va shu bilan birga asar muallifi taqdiri, ongi natijasidir.

Poetik obraz mo'ziza, u bizni kundalik muhitimizdan uzoqlashtirib, xayolot olami bilan tanishtiradi. Adabiyot va san'atshunoslar she'riy obrazning mohiyatini oydinlashtirish yo'lida ko'p mehnat qildilar va mehnat qilmoqdalar.

Adabiyotshunoslarning ta'kidlashicha, go'zallikka doimiy qoyil qolish ham to'g'ri emas. Kishi muttasil she'r o'qisa, o'rgansa, u yaratgan poetik obrazlarni yashasa, toza, sog'lom, baquvvat bo'ladi. U endi hayotning nomukammalligidan ozorlanadi. O'z-o'zidan ma'lumki, har bir she'riy obraz bizdagi hayotiy kuchlarni uyg'otishga, harakatga yo'l ko'rsatuvchi bo'lishga qodir emas. Obraz - asar qimmatini belgilaydi.

San'atdagi eng oliy predmet, obraz inson deb yozgan edi rus adabiyotshunosi Belinskiy. Yozuvchi obrazda voqea-hodisalarning eng muhim xususiyatlarini umumlashtiradi. Obraz biror bir timsol tilida gapiradi.

Har bir obrazning o'ziga xos xususiyati, odobi, o'y-orzusi, muhokamayu mushohadasi, tili, axloqi, madaniyati, tashuvchi g'oyasi, bajaruvchi maqsadi bor. Obraz xususiyatiga ko'ra ko'rgazmali, suratli obrazga ajratiladi.(izohlayman)

Umumlashmadan individuallik, individualikdan umumlashmalik tug'ilganda to'rirog'i ular bir-biri bilan mujassamlashgandagina (shakl va mazmun kabi) yaxlit bo'lgandagina obraz betakror, ta'sirchan bo'ladi.

Tafakkur cheksizdir, lekin san'at asarining makon va zamon chegaralari bor. Hamma narsaning prototiplari insonning hissiy idrokidan tashqarida idrok etilishi mumkin, lekin ular o'ylanadi va tasavvur qilinadi. Aynan shu nomoddiy mavjudotlar moddiy obyektlarning prototipi hisoblanadi. Ular uyg'unlikka ega va ongimizda go'zallik tushunchasini yaratadi. Inson voqelikni anglashga, dunyodagi o'z o'rnini tushunishga intilib, obrazlarda o'ylashga ham majbur bo'ladi.

Poetik obraz emosional, xolis bo'lib, o'zida ijodkorning fikrlash fazilatlarini mujassam etadi. U mavhum emas, balki o'z-o'zidan paydo bo'ladi va darhol aniq, ko'rinadigan shaklni oladi. Har qanday shoir yoki yozuvchi fikrlarini so'z yordamida ifodalaydi.

Manbalarda qayd etilishicha, poetik obraz - faqat san'atga xos bo'lgan voqelikni o'zlashtirish va o'zgartirishning maxsus usuli va shaklini tavsiflovchi estetik kategoriya. Tor va o'ziga xos ma'noda " poetik obraz" tushunchasi badiiy asarning elementi, bir qismi (tasvirning xarakteri yoki predmeti) ma'nosini bildirsa, kengroq va umumiy ma'noda - bu mavjudlik usuli va maxsus, badiiy haqiqatni, "tashqi ko'rinish olamini" (F. Shiller) takrorlash sifatida namoyon bo'ladi. poetik obraz keng ma'noda "hujayra", san'atning "birlamchi tamoyili" vazifasini bajaradi, u butun badiiy ijodning barcha asosiy tarkibiy qismlari va xususiyatlarini o'ziga singirib, kristallashtiradi.

"Poetik obraz" atamasi o'zining zamonaviy talqini Hegel estetikasida shunday ta'riflangan: "San'at chinakam umuminsoniy yoki g'oyani hissiy borliq, obraz shaklida tasvirilaydi"[12.402]. Mimesis tushunchasini kengaytirib, Platon va Aristotel[5.86] san'atning obrazli tabiati masalasini real obyektlar, hodisalar va ularning ideal "nusxalari", "quymalari" o'rtasidagi munosabatlar tekisligida ko'rib chiqdilar, Plotin esa "ichki" tushunchasini asoslashga e'tibor qaratdi. Yangi Yevropa, birinchi navbatda, nemis klassik estetikasi mimetik jihatni emas, balki rassomning ijodiy faoliyati bilan bog'liq bo'lgan samarali, ifodali va ijodiy tomonni ta'kidlaydi. Poetik obraz tushunchasi ma'lum bir o'ziga xos usul va ma'naviy va hissiy, ideal va real tamoyillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va qarama-qarshiliklarni hal qilish natijasi sifatida belgilanadi.

Vaqt o'tishi bilan san'atning "obrazlarda fikrlash" formulasi badiiy ijodning kognitiv funksiyasi va ijtimoiy maqsadiga qaratilgan realistik usul bilan sinonimga aylandi. Obraz yaratish, ko'rsatish va isbotlash qobiliyatining o'zi ijodkor iste'dodining sharti va asosiy belgisi hisoblanadi. "Kimki ijodiy tasavvurga ega bo'lmasa, g'oyalarni obrazga aylantirishga, obrazlarda fikrlash va his qilish qobiliyatiga ega bo'lmasa, na aqli, na his-tuyg'ulari, na e'tiqod na tarixiy va zamonaviy mazmun boyligi yordam beradi"[7.92].

Obraz birlamchi, empirik voqelikning in'ikosidir. Biroq, tasvirlanayotgan narsa bilan o'xshashlik ("o'xshashlik") darajasidan qat'i nazar, poetik obraz unga xizmat qilgan "prototip" ning (xarakter, hodisa, hodisa) "nusxasi" emas. Bu shartli, "xayoliy" empirik voqelikka emas, balki yaratilgan asarning ichki, "xayoliy" olamiga tegishli.

Obraz shunchaki voqelikning in'ikosi emas, balki uning badiiy umumlashtirish, haqiqiy faktlar, hodisalar yoki belgilarni ideallashtirish yoki tipiklashtirilgan ong mahsulidir. "Xayoliy mavjudlik" va "mumkin bo'lgan haqiqat" kam emas, balki, aksincha, dastlabki "material" bo'lib xizmat qilgan real obyektlar, hodisalar va hodisalardan ko'ra ko'proq kuchga ega bo'ladi.

Poetik obraz - bu badiiy asardagi hissiylik tafakkur orqali sof ko'rinishga ko'tarilganda, pafos va ijodiy o'zgarish, voqelikning o'zgarishi harakati va natijasi - ideal sohasiga mansub fikr"[12.44]dir. Bu alohida va o'z-o'zidan olingan fikr yoki tuyg'u emas, balki tushunishni ham, baholashni ham o'z ichiga olgan "hissiy fikr" (A.S.Pushkin), "to'g'ridan-to'g'ri fikrlash" (V.G.Belinskiy). faoliyatidir. Obraz yaratish badiiy ijodda ma'no yaratish, inson atrofida va o'z ichida topadigan hamma narsani va har bir narsani qayta nomlash sifatida namoyon bo'ladi.

Badiiy tasvir turlarining xilma-xilligi ularning turlari, rivojlanishning ichki qonuniyatlari va har bir san'at uchun ishlatiladigan "material" bilan belgilanadi. Og'zaki, musiqiy, me'moriy obrazlar bir-biridan, masalan, ulardagi hissiy va ideal (rasional) tomonlar o'rtasidagi bog'liqlik darajasi bilan farqlanadi. Masalan, ijtimoiylikda aniqlik ustunlik qiladi (yoki hech bo'lmaganda oldinga chiqadi), ramziy tasvirda ideal (aqliy) tamoyil hukmronlik qiladi va tipik (real) tasvirda ularning uyg'un kombinatsiyasiga intilish yaqqol namoyon bo'ladi. Turlarning xilma-xilligi, san'at tasvirlarining o'ziga xosligi ular yaratilgan va gavdalantiriladigan "material" va "til" tabiati bilan obyektiv ravishda ifodalanadi (va ko'p jihatdan beriladi). Shoir qalamida "so'z" nafaqat "jonlanadi", balki eng nozik va chuqur fikr va tuyg'ularni yetkazishda chinakam sehrli vizual va ifodali kuchni ochib beradi.

Shoirning obraz tushunchasi jahon ilmida ancha chuqur va atroflicha tekshirilgan. Mafkuralar, ijtimoiy tuzumlar, dunyoqarashlar o'zgarishi bilan bog'liq ravishda obraz ham hamisha yangilanadi.

Obraz deganda, biz odatda muayyan bir inson shaxsi yoki ijtimoiy hodisaning ijodkorlar tomonidan qayta ishlangani nazarda tutib kelingan. U tasavvurdagi shaxs yoki jamiyatni real shaxslar va mavjud jamiyatdan yuqori qo'yish, ya'ni badiiy maketini yaratish bilan bog'liq. Aslida ham inson shunday, hamisha o'z olamida yaratgan orzu-istak sari intiladi. Bir so'z bilan aytganda, orzu istaklar, ideallar asli qadriyatlar bilan bog'liq bo'lib, poetik obraz uning obektdagi in'ikosi tarzida yuzaga keladi.

Poetik obraz - bu badiiy ijodning universal kategoriyasi, estetik ta'sir qiluvchi obyektlarni yaratish orqali dunyoni ma'lum bir estetik ideal pozitsiyasidan talqin qilish va tadqiq qilish shakli. Badiiy asarda ijodiy qayta tiklangan har qanday hodisa poetik obraz deb ham ataladi. poetik obraz - bu tasvirlangan voqelik hodisasini to'liq ochib berish uchun badiiy asar muallifi tomonidan yaratilgan san'atdan olingan tasvir. poetik obraz muallif tomonidan

asarning badiiy olamining maksimal darajada rivojlanishi uchun yaratilgan. O'quvchi eng avvalo, poetik obraz orqali dunyo manzarasini, syujet harakatlarini, asardagi psixologizm xususiyatlarini ochib beradi.

Poetik obraz dialektikdir: u jonli tafakkurni, uning sub'ektiv talqinini va muallif (shuningdek, ijrochi, tinglovchi, o'quvchi, tomoshabin) tomonidan baholanishini birlashtiradi. U tasvir, tovush, lingvistik muhit yoki bir nechta birikma.asosida yaratiladi: Bu san'atning moddiy substratining ajralmas qismidir. Masalan, musiqiy obrazning mazmuni, ichki tuzilishi, ravshanligi asosan musiqaning tabiiy materiyasi - musiqa tovushining akustik sifatlari bilan belgilanadi. Adabiyot va she'riyatda poetik obraz muayyan lisoniy muhit asosida yaratiladi; teatr san'atida har uchala vosita qo'llaniladi. Shu bilan birga, obrazning ma'nosi faqat ma'lum bir kommunikativ vaziyatda ochiladi va u ijodkor potentsiali, maqsadlari va hatto bir lahzalik kayfiyatiga bog'liq. Ko'pincha badiiy asar yaratilganidan keyin bir-ikki asr o'tgach, uni zamondoshlari va hatto muallifning o'zi qanday idrok qilganidan butunlay boshqacha qabul qilinadi.

Aristotelning "Poetika"sida obraz-trop asl tabiatning noaniq bo'rttirilgan, kamaygan yoki o'zgargan, singan aksi sifatida namoyon bo'ladi. Romantizm estetikasida o'xshashlik o'z o'rnini ijodiy, sub'ektiv, o'zgartiruvchi tamoyilga bo'shatadi.

Zamonaviy she'riyatda "meta-metafora" (K.Kedrov atamasi) tushunchasi paydo bo'ldi. Bu transsendental voqelikning yorug'lik tezligi ostonasidan oshib, fan jim bo'lib, san'at so'zlay boshlagan obrazidir. Metametafora Pavel Florenskiyning "teskari istiqboli" va rassom Pavel Chelishchevning "universal moduli" bilan chambarchas bog'liq. Bu inson eshitish va ko'rish chegaralarini jismoniy va fiziologik to'siqlardan tashqarida kengaytirish haqida[45].

Obraz, 1) optik tasvir bilan bir xil; va hokazo.); 3) sub'ekt va ob'ekt o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayonida paydo bo'ladigan dunyo yoki uning bo'laklari tasviri; 4) shaxsning mavjud bo'lish yo'li. hodisalar (Obraz hayot, Obraz harakat va boshqalar)[46].

Psixologiyada obraz an'anaviy ravishda birinchi navbatda idrok bilan, ya'ni birinchi navbatda bog'langan hissiy-idrok bilimlari bilan, obyektlarni qurish qobiliyati esa - tasavvur bilan. Sezgilardan farqli o'laroq, obrazli tasvirlar yaxlit xususiyatga ega. Tafakkurining rivojlanishini tavsiflashda vizual-ma'joziy fikrlash bosqichi ajratiladi, oldingi va keyingi bosqichlardan farqi uning vizual tasvirlarga tayanishi va ularni aqliy muammolarni hal qilish vositasi sifatida o'zgartirishidir.

Ontogenetik jihatdan obrazning rivojlanishi predmetlar bilan harakat namunalarini ichkilashtirishni nazarda tutadi (J. Bruner, A. V. Zaporozets, J. Piaget). Falsafada I.Kantdan boshlab, keyin psixologiya va sotsiologiyada idrok ham vizual-hissiy, ham umumlashgan semantik komponentlarni o'z ichiga olishi ta'kidlanadi. Kant ularni "sxema" tushunchasi bilan belgilagan bo'lib, u nafaqat mavjud, balki hech qachon mavjud bo'lmagan vaziyatlarni, obyektlarni va ularning xususiyatlarini aqliy tasavvur qilish imkonini beradigan qoidalarni o'z ichiga oladi[47].

Adabiyotda obraz bu ijodkorning estetik pozitsiyasi, badiiyati va mahorati bilan bog'liqlikda namoyon bo'ladi. poetik obraz bu – ijodiy niyatlar, badiiy, falsafiy g'oyalar qay tariqa, qanday shaklarda ifodalanishi. Shunday ekan, ko'ngilda tug'ilgan ijodiy maqsadni g'oyat xilma-xil tarzda, shaklda aks ettirish mumkin.

Inson ibtidodan intiho qadar orzu-intilishlar, xayollar olamida yashaydi. Bu qismat uni oliy maqsadlar sari etaklaydi. Inson kimgadir yoki nimagadir taqlid qiladi. Bu inson ongida ilk

bor paydo bo'lguvchi obraz suvrati. Demak, taqlid obrazning ilk ko'rinishi ekan, qachon mukammallik kasb etib, umuminsoniyatga daxldor bo'ladi? Bizningcha, maqsad bu alohida insonning "men"i oliy darajasini ifodalab, undagi mukammallik (tarbiya, o'z-o'zini komillikka eltish) bir insonga xos xilma-xil hislatlardan umumga xos xislatlar tomon yuksalishni o'z qamroviga sig'dira oladi. Aytmoqchimizki, maqsad oliy darajaga yetgan nuqta idealning ibtidosidir.

Yaqin va O'rta Sharq mamlakatlari kishilari tafakkuri tarixiga nazar tashlasak, obrazning salmoqli o'ringa ega ekanini ko'rish mumkin. Uning kurtaklarini "Avesto"da, undagi Axuramazda, Zardo'sht, Kayumars, Yima haqidagi mif va madhiyalarda, turli got(qo'shiq)larda ko'rish mumkin. Mehnatkash, ojiz insonning ilk bor Alloh, yaratuvchi haqidagi dastlabki qarashlari, ijtimoiy-falsafiy tafakkurning, baxt haqidagi qarashlarning shakllanishiga zamin bo'ldi. Mazdakiylar, axiylar, massagetlar, saklar, sarbadorlar kabi mashhur xalq harakatlari ham mana shunday mazmunga ega.

"So'z san'ati so'zligi" kitobi muallifi o'zigacha bo'lgan mumtoz an'analarni tadqiq etar ekan mumtoz adabiyotshunoslikda obrazga munosabatni quyidagicha izohlaydi. "Agar e'tibor berilsa, tasvir jarayonida turli guruhgaman sub bir qator san'atlar o'rtasida vazifa tabiat, yoxud ba'zi bir stilistik qirralar jihatidan yaqinlik vujudga kelishi yaqqol seziladi. olim nazarda tutgan bu munosabatdan ko'rinib turibdiki sharq badiiy tafakkuri g'arb tafakkuridan farqli ravishda g'oyani, fikrni va munosabatni berishda alohida obrazga e'tibor qaratmay, obrazni go'zal tarzda o'quvchiga yetkazish yo'lidan borishgan.

Turkiy adabiyotda yaratilgan ko'plab nazariy manbalardan ma'lum bo'ladiki, sharq badiiy tafakkurida mazmunning o'zini(ya'ni obraz) ko'rsatish bilan cheklanmay, ifodalanayotgan mazmunni nozik ta'b bilan berishgan alohida e'tibor qaratishgan. Sharq dunyosida obraz quyidagi hodisalar orqali namoyon bo'lishini kuzatish mumkin. Birinchi, istioraviy-ramziy obrazlar - ular ramzlar, istioralar, ranglar orqali ifodalanadi. Ikkinchisi qiyosiy obrazlar asosan tashbeh, talmeh, tamsil san'ati vositasida ko'zga tashlanadi. Bundan tashqari, alohida so'z bilan bog'liq obrazlar ham borki ular mumtoz she'riyatda badiiy san'at vositasidagina anglashiladi.

Rus adabiyotshunos olimi Y.Ye.Bertels Alisher Navoiy ijodini o'rganar ekan, allomaning "Saddi Iskandariy" dostoni to'g'risida: *"Navoiy bu asardan ko'zda tutgan maqsadi – komil podsho obrazi bo'lib, Iskandar zamonasining xukmdorlariga ibrat bo'lishi lozim edi"*[6.408], - deydi. Aytish kerakki, obrazga obyektiv baho berib bo'lmaydi. Negaki, har bir ijokor alohida fenomen bo'lgani kabi, u yaratgan obrazlarni baholovchi mezonlar ham alohida bo'lishi kerak. Nemis faylasufi Immaniul Kant shu nuqtai nazardan obrazga sub'yektiv yondashishni tavsiya qiladi. Ko'rinadiki, obraz ma'lum bir vaziyat, davr taqazosi bilan yuzaga keladi.

Obraz uyg'onish Ovro'posi vakillari A.T.Baumgarten, G.V.G.Gegel, I.Kant tomonidan tadqiq etilgan. Keyinchalik V.G.Belinskiy, N.A.Dobrolyubovlar hayot haqiqati bilan aynan, degan qarashni inkor qilib, muallif orzu qilgan va anglagan hayot sifatida ko'rsatilgan. Abdurauf Fitrat esa san'atni qayta yaratish vositasi ekanini ko'rsatib beradi.

Yuqorida keltirilgan qarashlarni umumlashtirib, *"obraz"*ga quyidagicha ta'rif berish mumkin. "Obraz" atamasi rus tilidan tarjima qilinganda "aks" degan ma'noda keladi. Adabiyotshunos Dilmurod Quronov o'zining "Adabiyotshunoslikka krish" darsligida bu atamani "Masalan, kishining oynadagi aksiga nisbatan ham "obraz" deb aytiladi. Biroq bilasizki, so'zning lug'aviy ma'nosi bilan istilohiy ma'nosi farqlanadi: lug'aviy ma'no bilan iltilohiy ma'no

orasida tutash nuqtalar bo'lsa-da, mutaxassis istiloh ostida konkret ma'noni tushunmog'i lozim bo'ladi. Shunga ko'ra, biz "obraz" deganda adabiyot va san'atning tafakkur shakli bo'lmish badiiy obrazni nazarda tutamiz", - deya ta'riflaydi. Badiiy adabiyotda insonning alohida shaxs qiyofasida yaratilgan, ayni paytda, badiiy umumlashma xususiyatiga va hissiy ta'sir kuchiga ega bo'lgan shakli poetik obraz deyiladi. Keng ma'noda ijodkorning fikr-tuyg'ulari singdirilgan hayot manzarasini anglatadi, tor ma'noda esa badiiy asarda aks ettirilgan inson siymosini ifodalaydi. Obrazda obyektiv anglash bilan subyektiv ijodiy tafakkur qorishib ketadi. Poetik obrazning o'ziga xos xususiyatlari real voqelikka va fikrlash jarayoniga bo'lgan munosabatda aniq namoyon bo'ladi. Obraz vokelikning badiiy in'ikosi sifatida real mavjud obektning hissiy aniq, tayin zamon va makonda davom etgan, moddiy tugal, o'zicha yetuk xususiyatlariga ega bo'ladi.

Badiiy adabiyotdagi obraz juda keng tushuncha. U olam – obyektiv borliq va ijodkor – sub'yektiv borliqning o'zaro to'qnashuvidan paydo bo'ladi. Obraz – bu voqelikdan ko'chirilgan nusxa emas. Unda individual qarashlar aks etgan bo'ladi. Agar mana shu narsa bo'lmaganda edi, badiiy adabiyotdagi estetik ideal o'z mohiyatini yo'qotgan bo'lar edi. Adabiyotda shoir individualligi asosiga qurilgan poetik obraz alal oqibat umuminsoniy mohiyat kasb etadi.

Poetik obrazni aniqlash, uning kanonlarini belgilash ham ana shu qarashlarning majmui o'laroq yuzaga kelgan va shakllangan. Chunonchi, obraz inson tasavvuridan chetdagi hodisa emas.

Xulosa. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, poetik obraz muammosi azal-azaldan adabiyotning eng muhim ilmiy nazariy masalalaridan biri bo'lib kelgan. Chunki, adabiyotning qiyofasi, unda odam va olam manzaralari, qolaversa, avvalo Oliy Haqiqatning aks etishi poetik obrazda namoyon bo'ladi. Poetik obraz borliqni anglash, tushunishda har bir davrda milliy adabiyotda qanday darajaga erishganini ko'rsatadi. Poetik obraz go'zallik, ulug'vorlikni ko'proq san'at orqali ifdalaydi. Shu tufayli poetik obraz ijodkor dunyoqarashi bilan bog'liq. Avvalo shoir o'z asari orqali voqelikni o'z ideali prizmasidan o'tkazib, olgan xulosalarini obrazga ko'chiradi, ya'ni yozgan asarlarida moddiylashtiradi. Biz o'quvchi sifatida ijodkor aytmoqchi bo'lgan fikrlarni, his qilgan pafosni, aytmoqchi bo'lgan angamlarini so'z orqali anglaymiz, his qilamiz, tushunamiz va tushuntiramiz.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Abdulla Sher va boshqalar, Estetika // Uslubiy qo'llanma, -Toshkent: 2008.
2. Abdurauf Fitrat, Adabiyot qoidalari.//Adabiyot muallimlari ham havasmandlari uchun qo'llanma, -Toshkent: O'zdamnashr, 1926.
3. Adabiyot nazariyasi, ikki jildlik, 1-jild, -Toshkent: O'qituvchi, 1978.
4. Aristotel, Poetika, -Toshkent: Adabiyot va san'at, 1980.
5. Аристотель. Об искусстве поэзии. М., 1957
6. Бертельс Э.Е., Изобранные труды. Наваи и Джами. –Москва:
7. Белинский В.Г. Тўлиқ асарлар тўплами, 6-жилд. М., 1956, 591–92-бет
8. Boboyev T., Adabiyotshunoslikka kirish, -Toshkent: O'qituvchi, 1978.
9. Boboyev T., She'r ilmi ta'limi, -Toshkent: O'qituvchi, 1996.
10. Voronsev V.L., Tafakkur gulshani, -Toshkent: Adabiyot va san'at, 1981.
11. Гегель Сочинениею Том X. 4. Лекции по эстетике. Книга 3. Изд.во соц. эконом. Литературе. –Москва: 1958
12. Гегель Г.В.Ф. Эстетика, т. 1, 4. М., 1968, с 412.
13. Jo'raqulov U., Hududsiz jilva, -Toshkent: Fan, 2006.

14. Илинский И., Постигая идеала, -Москва: 1981.
15. Yo'ldoshev Q., Yoniq so'z, -Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006.
16. Kamalak: Adabiy-tanqidiy yillik to'plam. – Toshkent: Yosh gvardiya, 1990.
17. Кожин В.В., Как пишут стихи? – Москва: Провещение, 1970.
18. Karomatov H., Qur'on va o'zbek adabiyoti, -Toshkent: Fan, 1993.
19. Mingboeva D, Timsollar tilsimi: ramz, belgi va timsollar tavsifi, -Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007.
20. Нишанова Х., Аъзам Ўктам ижодида эстетик идеал, - Наманган:Аржуманд МЕДИА, 2023.
21. Олимов М., Ҳозирги ўзбек адабиётида пафос муаммоси, - Т.: Фан, 1994.
22. Раҳимжонов Н. Бугуннинг қаҳрамони ким? // Ўзбек адабий танқиди, Антология, Т.: 2011, 291 б.
23. Тўлаков И., Ҳозирги ўзбек лирикасида давр ва қаҳрамон талқини, филол.фан.номз. дисс. –Т.: 1994.
24. Храпченко М.Б. Горизонти художественного образа. М.: 1984.
25. Саримсоқов Б., Бадийлик асослари ва мезонлари//тўпловчи ва нашрга тайёрловчи Аҳмедов Х., -Тошкент: Bookmny print,2022-yil, 252 б. 4-бет.
26. Sarimsoqov B, Lirikada badiiy tafsil// O'zbek tili va adabiyoti, 1992, 5-6 sonlar.
27. Suvon Meli, "Xamsa"da muallif obrazi kategoriyasi// O'zbek tili va adabiyoti, 2008, 5-son.
28. Suvon Meli, She'riy so'z va estetik ta'sir// O'zbek tili va adabiyoti, 1982, 2-son.
29. Саримсоқов Б., Бадийлик асослари ва мезонлари//тўпловчи ва нашрга тайёрловчи Аҳмедов Х., -Тошкент: Bookmny print,2022-yil, 252 б. 4-бет.
30. Qurbonboyev I.A., 90-yillar she'riyatida obrazlilik, filol.fan.nomz. diss. –Toshkent: 2005.
31. Qur'onov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M., Adabiyotshunoslik lug'ati, -Toshkent: Akademnashr, 2010.
32. Qo'shjonov M. Ijod saboqlari. –Toshkent: Yosh gvardiya. Toshkent: 1973.
33. Qosimov Ya., Uyg'onish sadolari, -Toshkent: Adabiyot va san'at, 1991.
34. Haqqulov I., Tasavvuf va she'riyat, -Toshkent: Adabiyot va san'at, 1991.
35. Hotamov N., Sarimsoqov B., Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati, -Toshkent: O'qituvchi, 1979.
36. Храпченко М.Б. Горизонти художественного образа. М.: 1984
37. <https://plato.stanford.edu/archivES/FALL2017/Entries/hegel-aesthetics/>
38. [https://n.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/onatili_va_adabiyot/Badiiy%20ijod%20asoslari%20\(Hotam%20Umurov\).pdf?ysclid=luxj1b9dk4190823430](https://n.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/onatili_va_adabiyot/Badiiy%20ijod%20asoslari%20(Hotam%20Umurov).pdf?ysclid=luxj1b9dk4190823430)
39. <http://www.dic.academic.ru/dic.nsf/es/672/obraz>
40. [https://n.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/onatili_va_adabiyot/Badiiy%20ijod%20asoslari%20\(Hotam%20Umurov\).pdf?ysclid=luxj1b9dk4190823430](https://n.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/onatili_va_adabiyot/Badiiy%20ijod%20asoslari%20(Hotam%20Umurov).pdf?ysclid=luxj1b9dk4190823430)
41. <http://www.dic.academic.ru/dic.nsf/es/672/obraz>
42. <http://detectivebooks.ru/book/9327462/?page=41>
43. <https://stihi.ru/diary/miillarr/2016-11-10?ysclid=ltpma78kty29298204>
44. https://vk.com/wall-32652076_53507
45. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/79574>
46. <https://old.bigenc.ru/philosophy/text/2673875?ysclid=luas3txfg52034538>
47. <https://old.bigenc.ru/philosophy/text/2673875?ysclid=luas3txfg520345386>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).